

ОСНОВНІ ФАЗИ ПРОЦЕСУ ВІДТВОРЕННЯ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ

Н.О. Шишпанова, аспірант

Миколаївський національний аграрний університет

Досліджено відтворення трудового потенціалу сільських територій, запропоновано авторську модель цього процесу, яку пропонується розглядати в два етапи: формування та використання, виявлено проблеми відтворення трудового потенціалу села та описано пропозиції щодо їх усунення.

Ключові слова: відтворення, трудовий потенціал, сільські території.

Постановка проблеми. Забезпечення безперервності процесу суспільного виробництва благ потребує систематичного відновлення трудового потенціалу. Процеси депопуляції, що характерні для більшості сільських територій, зумовлюють необхідність наукового обґрунтування та розробки практичних рекомендацій відтворення трудового потенціалу сільських територій.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання сутності процесу відтворення робочої сили стали предметом наукового дослідження значного кола вчених, таких як: Д. Богиня, М. Долішній, О. Златопольський, Е. Лібанова, В. Стешенко та інші. Проблеми відтворення трудового потенціалу активно досліджуються такими вченими, як: С. Трубич, Л. Шаульська, О. Лисак, І. Маслова, О. Панкратов, Г. Сергеева, Л. Чижова та ін. Аспекти відтворення трудового потенціалу сільських територій висвітлено в працях А. Куцмиди, Т. Олійник, М. Жибака, О. Кузьмака, проте комплексного вирішення наявних проблем дотепер не запропоновано, не вироблено єдиного підходу до процесу відтворення трудового потенціалу сільських територій.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження процесу відтворення трудового потенціалу сільських територій, виявлення проблем відтворення та вироблення пропозицій щодо їх усунення.

Виклад основного матеріалу. Під відтворенням трудового потенціалу розуміють процес соціально-економічно-демографічного розвитку трудової активності певного покоління людей. Причому демографічне відтворення є первісним, оскільки спочатку людина повинна виникнути як біологічна істота, як певний потенційний ресурс, який в соціально-економічній та соціально-психологічній системі набуває здатності до активної трудової діяльності.

Більшість вчених в процесі відтворення трудового потенціалу виділяють 4 фази: виробництво, розподіл, обмін і споживання. При цьому акцентується увага на демографічній складовій трудового потенціалу, яка суттєво впливає на весь процес його відтворення. Цей вплив пов'язаний з демографічною якістю населення, яка в свою чергу залежить від таких фундаментальних характеристик, як генофонд популяції, що відтворюється, стан її здоров'я [1, с.36]. Від цієї складової на пряму залежить рівень очікуваної працездатності населення і середня тривалість трудового періоду.

На сучасний стан відтворення трудового потенціалу сільських територій, його формування і раціональне використання важливий вплив здійснюють специфіка розвитку та формування сільської території, природа соціально-економічних рис села, зокрема специфіка зайнятості сільського населення. Ми поділяємо думку Лисак О.І., яка вважає, що в процесі відтворення трудовий потенціал проходить два етапи: формування та використання [2]. Проте, вважаємо, що для трудового потенціалу саме сільських територій доцільно в процесі відтворення на етапі формування зосередити увагу на таких фазах як відновлення або формування, збереження та розвиток. А етап використання, на нашу думку, представляється такими фазами, як обмін і реалізація. Таким чином, згідно із запропонованою нами моделлю (рис.), процес відтворення трудового потенціалу сільських територій складається з двох етапів: формування трудового потенціалу і його використання, які, в свою чергу, мають окремі фази.

Етап формування проходить три фази: безпосереднє формування трудового потенціалу села, його збереження та розвиток.

Рис. Модель процесу відтворення трудового потенціалу сільських територій (власні дослідження)

У фазу формування відбувається відновлення кількісної і якісної складових трудового потенціалу. Безсумнівно, великий вплив на трудоресурсну ситуацію на селі мали і будуть мати демографічні фактори. Більше того, сам процес демографічного відтворення тісно пов'язаний зі станом продуктивної зайнятості, рівнем життя сільського населення і т.д. У цю фазу відтворення відбувається також процес набуття людиною рис та властивостей, необхідних для використання в трудовій

діяльності, здобуття певних знань і навичок, фізичного, емоційного, духовного, професійного розвитку, відбувається формування психофізіологічних складових трудового потенціалу, створення виробничо-кваліфікаційних складових [2].

У сучасних умовах розвитку сільських територій, коли тривалий час процес відтворення трудового потенціалу знаходиться під впливом руйнівних факторів, що негативно впливають на його розвиток, вважаємо досить актуальним виділення в процесі відтворення трудового потенціалу такої фази, як збереження. Дана фаза передбачає укріплення позитивних кількісно-якісних характеристик трудового потенціалу, усунення та попередження загроз його руйнування та розвитку. Тобто, на селі необхідно сприяти створенню і підтримці умов та можливостей розширеного відтворення трудового потенціалу, покращення медико-демографічних характеристик трудового потенціалу, поліпшення стану здоров'я, зниження рівня передчасної смертності та збільшення тривалості життя населення, зниження ризику втрати здоров'я і життя працюючих на виробництві; створення безпечних умов праці, протидії міграційним втратам трудового потенціалу села; захист трудових прав, відсутність «тіньових» відносин у трудовій сфері, підтримка розвитку підприємницької ініціативи громадян і на цій основі – малого та середнього підприємництва, самостійної зайнятості населення регулювати мобільність трудового потенціалу села. Вважаємо, що для того, щоб на селі повноцінно розвивалися процеси відтворення трудового потенціалу, необхідно підвищувати питому вагу невиробничої сфери, до якої буде залучена значна частина робочої сили, переважно молодь. Однак, в аграрному секторі економіки на розвиток інфраструктури села бракує коштів, що негативно позначається на його соціально-економічному розвитку. Зростання добробуту населення, розвиток культури, освіти і медицини, розширення побутового обслуговування та інші заходи сприятимуть стабілізації чисельності трудових ресурсів.

Фаза розвитку передбачає процес прогресивних змін кількісно-якісних характеристик трудового потенціалу для забезпечення його найповнішої реалізації і ефективного використання, потреб соціально-економічного розвитку в нинішній час та

в перспективі. Вважаємо, що основними складовими ефективного управління розвитком трудового потенціалу села повинна стати демографічна політика у сільській місцевості. До основних заходів з оздоровлення демографічної ситуації на селі слід віднести: покращення умов життя, праці, побуту населення; покращення здоров'я селян, реформування оплати праці з метою підвищення її стимулюючої і відтворювальної функцій; удосконалення законодавчої бази з покращення положення жінок під час народження і догляду за дітьми, створення умов для дошкільного та шкільного виховання дітей. Тож з впевненістю можна сказати, що основою розвитку трудового потенціалу села є умови, в яких він функціонує та використовується.

У цілому етап формування відіграє найважливішу роль в процесі відтворення трудового потенціалу сільських територій. На цьому етапі може відбуватися, по-перше, просте відтворення трудового потенціалу – відновлення природних і накопичених сил вже наявного його рівня з тими ж якісно-кількісними характеристиками; по-друге, розширене відтворення трудового потенціалу – створення його нової вищої якості. Відновлення колишнього і створення нового, якіснішого трудового потенціалу села показують єдність процесів його виробництва і споживання.

Щодо етапу використання трудового потенціалу сільських територій, то, на нашу думку, він проходить дві фази: обмін та реалізація. Доцільно зауважити, що в умовах ринку, на наш погляд, самостійної фази розподілу не існує, її функції виконує обмін. Фаза обміну передбачає купівлю – продаж здатності до праці. Розподіл носіїв трудового потенціалу здійснюється відповідно до попиту і пропозиції на ринку праці, об'єктом якої є тільки послуга праці як результат реалізації трудового потенціалу. При цьому виникають ринкові стосунки між найнятими робітниками і працедавцями, регульовані ринковим механізмом. Характеристиками ефективного реалізації фази обміну є низький рівень безробіття; високий рівень конкурентоспроможності робочої сили; професійна і соціально-економічна самореалізація в праці.

Завершальною фазою в процесі відтворення трудового потенціалу сільських територій є реалізація, тобто використання

трудового потенціалу в процесі праці. Стадія реалізації характеризує ефективність всього процесу відтворення трудового потенціалу і в той же час вона свідчить про ефективність чи неефективність його формування. Чим якісніше сформований трудовий потенціал, тим вища його віддача на етапі використання.

Висновки. Отже, вважаємо, що усі етапи і стадії процесу відтворення трудового потенціалу сільських територій є взаємозалежними і взаємообумовленими. Ефективне відтворення трудового потенціалу потребує системної взаємоув'язки економічних, соціальних, демографічних складових суспільного розвитку, а раціональний розподіл трудового потенціалу по сферах і галузях економіки сільських територій забезпечить досягнення оптимальної структури зайнятості. Врахування зазначених особливостей дозволить вирішити завдання умілого використання наявного трудового потенціалу працівників і тих можливостей, які є в суспільстві, та сприятиме забезпеченню сталого розвитку сільських територій.

Список використаних джерел:

1. Пирожков С. И. Трудовой потенциал в демографическом измерении / С. И. Пирожков. — К. : Наукова думка, 1992. — 180 с.
2. Шаульська Л. В. Стратегія розвитку трудового потенціалу України / Л. В. Шаульська. — Донецьк, 2005. — 502 с. — (НАН України; Інститут економіки промисловості).
3. Олійник Т. І. Формування й ефективне використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств : монографія / Т. І. Олійник. — Харків : Магда Ltd, 2008. — 372 с.
4. Жибак М. М. Розвиток трудового потенціалу села західного регіону : монографія / М. М. Жибак. — Тернопіль : Астон, 2010. — 336 с.

Н.А. Шишпанова. Основные фазы процесса воспроизводства трудового потенциала сельских территорий.

Исследовано воспроизводство трудового потенциала сельских территорий, предложена авторская модель этого процесса, который предлагается рассматривать в два этапа: формирование и использование. Выявлены проблемы воспроизводства трудового потенциала села и предложены меры по их устранению.

N. Shyshpanova. The main process phases of reproduction of employment potential of rural areas.

The reproduction of the employment potential of rural areas is studied. The author proposed a model of the process in two stages: formation and use. The reproduction problems of employment potential of the village were found. The proposal to eliminate them was given.